

вість не може бути визначена раз і назавжди для всіх, оскільки кожний новий етап удосконалює, змінює розуміння і трактування справедливості. Тому розширення головних аспектів справедливості як морально-правової категорії потребує постійного оновлення.

Список використаної літератури:

1. Боннер А.Т. Законность и справедливость в правоприменительной деятельности. – М., 1992.
2. Лозовой В.О. Етика: Навч. посіб. – К., 2005.
3. Малахів В.А. Етика: Курс лекцій: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К., 2000.
4. Пашук А.І. Нариси з історії філософії середніх віків: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К., 2007.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підруч. / Пер. з рос. – Харків, 2001.
6. Тофтул М.Г. Етика: Навч. посіб. – К., 2005.
7. Шевчук С. Природно-правові засади прав людини // Право України. – 2006. – № 12.

Надійшла до редакції 10.06.2011

СИНЮТА Л.Л., старший викладач
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 34.06

**ПЕРИПЕТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС**

Розглянуто окремі аспекти генези української правничої термінології. Вказано на несформованість, недосконалість української термінології. Акцентовано увагу на особливостях юридичного перекладу, наведено приклади неадекватного використання окремих термінів у юриспруденції.

Ключові слова: *верховенство права, влада, переклад, юридичний, уряд, юридична термінологія.*

Рассматриваются отдельные аспекты происхождения украинской юридической терминологии. Указывается на несформированность, несовершенство украинской терминологии. Акцентируется внимание на особенностях юридического перевода, приведены примеры неадекватного использования отдельных терминов в юриспруденции.

Ключевые слова: *верховенство права, власть, перевод юридический, правительство, юридическая терминология.*

The article deals with specific aspects of Ukrainian legal language genesis. Imperfection of Ukrainian legal language is pointed out. Attention is paid to the peculiarities of legal language translation; the examples of inadequate use of some terms in jurisprudence are given.

Keywords: *the rule of law, government, translation, legal, government, legal language.*

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Європі зокрема та загалом у світі, не можуть оминути таку потенційно сильну в економічному і культурному аспекті державу, якою є Україна. У 1991 р. Україна, ставши незалежною державою, почала формувати свою новітню, сучасну історію, шукати своє місце у світі. З падінням „залізної завіси” в цьому процесі активну участь беруть європейські держави, які вважають, що єдиний шлях, яким має йти Україна, – це шлях демократії, ринкових відносин, активної участі в міжнародних відносинах. Нагадаємо, характеризуючи роль нашої держави в міжнародних організаціях, В.М. Литвин наголосив на тому факті, що Україна є однією з держав – засновників ООН; на 2000 – 2001 рр. Україна була обрана непостійним членом Ради Безпеки ООН, і „ці події засвідчили зростання ролі нашої держави як активного й впливового учасника глобальних та регіональних процесів сучасності, підвищення її політичного іміджу та зміцнення міжнародних позицій” [1, с. 136]. Між тим політична, економічна, ідеологічна кризи, що супроводжують українські державотворчі процеси, заважають країні вийти на європейський рівень суспільного життя. Важливим аспектом виходу України з такої ситуації є належний законодавчий супровід цих процесів. Особливої уваги потребує питання приведення нормативної бази нашої держави у відповідність до європейських стандартів. У зв’язку з чим виникає питання гармонізації юридичної термінології, що усклад-

нюються неадекватністю перекладу текстів нормативних договорів принципів правового поліцентризму. Посилюється актуальність розглядуваного питання неформованістю української правничої термінології.

Окремі аспекти питання, що розглядається, досліджували Н.В. Артикуца, С.П. Головатий, І.М. Гумовська, В.М. Демченко, Ю.Є. Зайцев, Г.П. Їжакевич, І.М. Кочан, С.П. Кравченко, М.І. Леоненко, Г.С. Онуфрієнко, В.Я. Радецька, Н.В. Руколянська, О.А. Сербенська, В.П. Сімонок, А.С. Токарська, З.А. Тростюк, І.Б. Усенко та ін. Однак і на сьогодні окреслене питання не втратило актуальності.

Зважаючи на зазначене, метою цієї статті є висвітлення окремих аспектів перекладу юридичної термінології, зокрема аспекту правового поліцентризму. Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати такі завдання: розглянути окремі аспекти генези української правничої термінології, висвітлити основні правила юридичного перекладу, навести приклади неадекватного використання окремих термінів у юриспруденції.

Становлення української правничої термінології можна віднести до часів Київської Русі; згадаємо, зокрема, договори руських князів 911 і 945 років, «Руську Правду», в яких з'являються перші правничі терміни. В той же час, як вказує М.Б. Вербенець, «початком процесу формування юридичної терміносистеми національної мови є перша спроба систематизації термінології, яка припала в Україні на середину XIX століття (з появою „Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs. Von der Commission für slavische juridisch-politische Terminologie. Deutsch-ruthenische Separat-Ausgabe”)» [2, с. 6].

Однак незважаючи на те, що українська термінологія має давні корені, у «переважній більшості вона виступала як інтегральна складова певної юридичної науки: російської, австрійської, польської... Інтелектуально живлячи своїх «старших сестер», українська юридична наука лишалася нерозвиненою в інституційному розумінні, адже практично ніколи вона не складала єдиної замкненої автономної системи, тому ніколи не мала потреби у механістичній комплексній довершеності» [3].

Тривале використання, і не лише в юриспруденції, російської мови (значна частина документообігу ведеться російською) зумовлює те, що і до сьогодні у правовому полі існує термінологічна неузгодженість.

Юридична правнича термінологія еволюціонує з розвитком держави і суспільства, адже зі змінами суспільного устрою тісно пов'язані зміни в державно-правових явищах. Протягом останніх двадцяти років національна правова система України активно реформується, наповнюється новим змістом, зважаючи, зокрема, на позитивний досвід функціонування правових систем соціально розвинутих держав. Відбувається процес гармонізації нормативно-правової бази України з міжнародними стандартами у сфері забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини, що супроводжується запозиченням правничої термінології іноземних держав.

На розвиток української правничої термінології, формування якої в межах єдиної європейської правової системи зумовлюється інтеграційними процесами у світовій спільноті та інтернаціоналізацією національного права, мала вплив англійська та німецька термінології. Цим пояснюється особливий інтерес до проблеми запозичень з англійської та німецької мов.

При цьому, як вказує М.Б. Вербенець, «прикладне термінознавство ставить більш суворі вимоги до терміна, аж до необхідності узгодження його зі світовою юридичною суперсистемою. На практиці це означає інтенсивну роботу спеціально визначених установ, які координують термінознавчі дослідження (Держстандарт України, Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології, відділ термінології та ономастики Інституту української мови НАНУ, Інститут держави і права НАНУ ім. В. Корецького та ін.), спрямовані на нормалізацію та гармонізацію юридичної термінології з міжнародними стандартами, передусім стандартами Міжнародної організації стандартів (ISO)» [2, с. 8]. У зв'язку з чим актуалізується питання перекладу юридичних термінів.

В Україні через вказані вище причини потребує нагального вирішення проблема адекватного перекладу іноземної правничої термінології на українську правничу мову. При цьому адекватність перекладу означає відповідність іноземної юридичної термінології термінам перекладеного тексту.

Окремі аспекти тематики, що розглядається, зокрема в контексті зовнішньоекономічних договорів, досліджував В. Бігун. Автор зазначає, що «на практиці зустрічаються два види взаємопов'язаних складностей стосовно перекладу невідомої (мови, на яку перекладається) правничої тер-

мінології. Перша складність – суто формальна: відсутність відповідної термінології. Друга складність, яка розкриває першу – змістовна: відсутність відповідних інститутів, концепцій» [4]. При цьому як приклад наводяться такі терміни, які використовуються в американському та міжнародному приватному праві, що можуть використовуватися в контрактах: abandonment, acceptance, affidavit, clean hands (unclean hands), default, clearing, equity, endorsement, lien, mainmort, consignment, freight, Rules against perpetuities тощо. На практиці виникали питання про переклад цих та інших подібних термінів, які *можуть* бути невідомі українському праву [4].

Звісно, що вказані види взаємопов'язані, так як концепція ґрунтується на відповідних термінах. Наприклад, концепція «the rule of law», що отримала доктринальне тлумачення як центральний елемент британської Конституції завдяки Альберту В. Дайсі, який, зокрема, зазначав, що необхідно відрізнити три близькі за своїм змістом концепції.

Панування права – ніхто не може бути зобов'язаний нести негативні наслідки у встановленому законом порядку сам або своїм майном, окрім як у випадку прямого порушення закону, у передбаченому законом порядку, в суді загальної юрисдикції.

Верховенство права – не лише те, що жодна людина не може бути над законом, але й те (і це важливий момент), що до кожної людини, незалежно від посади або умов, застосовуватиметься один (загальний, звичайний) закон, а справа підлягає розгляду в одному (загальному, звичайному) суді.

Панування духу законності – проникненість змісту Конституції верховенством права завдяки загальним конституційним принципам (наприклад, право на особисту свободу, право на публічні збори), які є результатом судових рішень, що визначають права індивідів у окремих справах, розглянутих судами, та оскільки у багатьох іноземних конституціях надаються гарантії прав індивідів, які виникають або, можливо, виникли з загальних принципів конституції [5, с. 24].

Звісно, що на сьогодні розглядувана доктрина зазнала змін, однак один з важливих аспектів її змісту передбачає саме верховенство права, а не закону. Так, Європейський суд з прав людини прямо зазначив, що «словосполучення «згідно із законом» не просто відсилає до національного законодавства, а й пов'язане з вимогою якості «закону», тобто вимогою дотримання принципу «верховенства права», про що прямо говориться у преамбулі Конвенції...» [6].

Тривалий час вказаний термін перекладався як «верховенство закону», пізніше з'явився похідний термін – «верховенство правового закону». Пояснюється це достатньо просто: концепція нормативізму, на якій ґрунтувалась правова система Радянського Союзу і яка продовжує тяжіти над національною правовою системою України і думками юристів-науковців, не розрізняє право і закон, оскільки закон є єдиною формою права. *Але про яку адекватність перекладу може йти мова, коли маються на увазі антагоністичні концепції.*

У ст. 8 Конституції України чітко визначено, що «в Україні визнається і діє принцип верховенства права». Конституційний Суд України неодноразово вказував, що «одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. ... Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість – одна з основних засад права – є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права» [7]. Однак і до сьогодні юристи говорять про законність, верховенство закону, верховенство правового закону (щодо останнього виникає запитання: «А верховенство над чим?»). Над «неправовим законом»? У насправді демократичній державі неправовий закон не буде реалізованим).

Тому перекладачеві слід пам'ятати, що коли в термінології національної правової системи немає ідентичного за змістом «іноземного» терміна або іншого терміна, який позначає значення «іншомовного» терміна, доцільно використовувати такі три способи подолання ситуації неперекладних правничих термінів:

- 1) запозичення,
- 2) роз'яснення,
- 3) термінотворення [4].

Іншим прикладом, що вказує на неадекватність перекладу з англійської, є термін

«government». Словник сучасної англійської мови роз'яснює значення цього терміна так: «група людей, які управляють країною чи державою» [8, с. 703]. Цей термін багатозначний і означає:

- 1) державну владу;
- 2) управління, керівництво;
- 3) форму правління, державний устрій, політичний устрій;
- 4) уряд.

Російською цей термін перекладають як «правительство» і доволі часто, перекладаючи цей термін з російської на українську, беруть відповідник – «уряд», що призводить до спотворення змісту англословного тексту. Так, наприклад, перекладаючи Декларацію незалежності Сполучених Штатів Америки, вказують: «уряди встановлюються між людьми на те, щоб забезпечувати ці права, а влада урядів походить із згоди тих, ким вони управляють; що в кожному випадку, коли якась форма правління стає згубною для такої мети, народ має право змінити або скасувати її і встановити новий уряд...» [9]; «уряди встановлюються між людьми на те, щоб забезпечувати ці права, а справедлива влада урядів походить зі згоди тих, ким вони урядують; що в кожному випадку, коли якась форма урядування стає згубною для такої мети, народ має право змінити або скасувати її і встановити новий уряд...» [10].

Однак правники знають, що уряд – це орган виконавчої влади в державі (завичай найвищий виконавчий орган). Очолюється головою держави (президентом) або прем'єр-міністром (головою уряду, канцлером, головою ради або кабінету міністрів). І для них зрозуміло, що народ створює (формує) не уряд, а публічну (державну) владу, передусім законодавчу, і обирає (за президентської чи змішаної форми правління) главу держави, який відповідно формує чи бере участь у формуванні уряду. Тому народ «змінює чи скасовує» не уряд, а державну владу.

Зважаючи на зазначене, можна зробити ще один важливий висновок: перекласти юридичний текст максимально адекватно може не просто мовник, а той, що має відповідні знання з юриспруденції.

Таким чином, питання адекватного перекладу має важливе значення і набуває особливої гучності через несформованість української правничої термінології.

Список використаної літератури:

1. Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.). – К., 2000.
2. Вербенець М.Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: Автореф. дис... канд. філол. наук. – К., 2004.
3. Андрійчук О. Українська юридична термінологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/ru/oarticle/2146/>
4. Бігун В. Мовно-правничі аспекти зовнішньоекономічних договорів (контрактів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1021>.
5. Козюбра М.І. Принцип верховенства права і права людини // Права людини і правова держава (До 50-ї річниці Загальної декларації прав людини): Тези доповідей та наукових повідомлень. – Х., 1998.
6. Справа «Волохи проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khp.org/index.php?id=1179487257>.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v015p710-04>.
8. Dictionary of contemporary English. – Edinburg, 2005.
9. Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки // Сайт Харківської правозахисної групи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?id=946555693>.
10. Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки // Тіндалл Дж.Б., Шай Д.Е. Історія Америки / Пер. Л. Притула, Г. Сташків, О. Щур. – Львів, 2010.

Надійшла до редакції 04.07.2011

